

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta, TyV
Eduskunta

Lausuntopyyntö 14.3.2024

Hallituksen esitys eduskunnalle työehtosopimuslain, työriitojen sovittelusta annetun lain, työ-sopimuslain sekä erityösopimuslain muuttamisesta (HE 12/2024 vp)

Yleistä

Hallituksen esitys työehtosopimuslain, työriitojen sovittelusta annetun lain, työsopimuslain sekä erityösopimuslain muuttamisesta rikkoo räikeästi perustuslain ja Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten takaamia perus- ja kansalaisoikeuksia sekä ammatilliseen järjestäytymiseen liittyviä oikeuksia. Toteutuessaan muutokset sysäävät Suomen niiden valtioiden joukkoon, joita Suomi on viimeisten vuosien aikana näkyvästi moittinut nimenomaan näiden oikeuksien loukkaamisesta sekä oikeusvaltioperiaatteen rikkomisesta.

Suomen Merimies-Unioni SMU ry on yhtynyt jo aiemmin lausuntokierroksella olleeseen SAK:n, STTK:n ja AKAVA:n yhteisessä lausunnossa esitettyyn. Kuten lausunnossa on todettu työtaisteluoikeuksien rajoittamiselle hallituksen esittämällä tavalla ei ole olemassa mitään hyväksyttävää syytä. Myötätuntotyötaisteluoikeuden rajoittamisella rajoitettaisiin tosiasiallisesti myös tuettavan työtaistelun toteuttajien laillisia oikeuksia, erityisten ilmoitusaikojen asettamisella vaikeutettaisiin ja saatettaisiin tosiasiallisesti estää laillisen työtaistelun järjestäminen. Seuraamusjärjestelmää muuttamalla ja asettamalla työntekijälle uusi hyvitysmaksu muutettaisiin olemassa olevan seuraamusjärjestelmän kokonaisuutta ja lisättäisiin työmarkkinaosapuolten välistä epätasapainoa työnantajaosapuolen hyväksi. Lisäksi poliittisen työtaisteluoikeuden rajoittamisella 24 tuntiin rikottaisiin selvästi Suomea sitovia ILO-sopimuksia ja niihin sisältyviä velvoitteita.

Sen sijaan, että Merimies-Unioni toistaisi keskusjärjestöjen lausunnossa jo esitettyä kantoja ja oikeudellisia perusteluja, se kiinnittää huomiota siihen, miten esitetty muutokset vaikuttaisivat kauppamerenkulkuun ja Merimies-Unionin sopimusalaa tai yleisesti palkansaajapuolen asemaan.

Hallitus perustelee muutosesityksiä yritysten tuottavuuden, kilpailukyvyn ja investointipäätösten varmistamisella, eli puhtaasti työnantajapuolen taloudelliseen asemaan liittyvien seikkojen perusteella. Luonnoksessa lähdetään myös siitä, että vaikka tällä hetkellä ei olisi tarvetta tällaisten lainsäädäntömuutosten tekemiselle, nämä olisivat tarpeen suomalaisen elinkeinoelämän tulevaisuutta silmällä pitäen. Ajatusta siitä, että kansalaisten perusoikeuksia rajoitetaan varmuuden vuoksi etukäteen, ei voida pitää oikeusvaltiossa ja demokraattisessa yhteiskunnassa milään kannalta hyväksyttävänä.

Erityisesti on myös huomattava se, että Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten soveltamiskäytännössä on jo pitkään vallinnut yksiselitteinen ja yleisesti hyväksytty kanta, jonka mukaan työtaisteluoikeuden rajoittamista ei voida perustella työtaistelun kohteeksi joutuneelle aiheutuvilla taloudellisilla menetyksillä. Työtaistelun olennainen tunnusmerkki on nimenomaan se, että sen aiheuttamilla taloudellisilla vaikutuksilla pyritään painostamaan vastapuolta. Suojaamalla työnantajaa työtaistelun aiheuttamilta taloudellisilta vaikutuksilta hallitus asettaa työmarkkinaosapuolet täysin eriarvoiseen asemaan ja sekaantuu niiden väliseen vapaaseen neuvottelutoimintaan tavalla, joka rikkoo yksiselitteisesti Suomea sitovia kansainvälisiä sopimuksia kuten työmarkkinakeskusjärjestöjen lausunnossa on esitetty.

Suomalainen työrauhajärjestelmä on pitkän kehityksen tulos ja tasapainoinen kokonaisuus, eikä näköpiirissä ole tekijöitä, jotka edellyttäisivät sen muuttamista hallituksen esittämällä tavalla. Työtaisteluun tai sellaisen uhkaan johtavissa työriidoissa on aina kaksi osapuolta eikä työtaistelutilanteeseen joutumisesta voida koskaan syyttää pelkästään toista osapuolta. Työtaistelu on työntekijöiden laillinen tapa painostaa työnantajaosapuolta, mikäli se ei ole valmis neuvottelemaan tai sopimaan riidan kohteesta. Se, että valtiovalta asettuisi estämään tai rajoittamaan työntekijäosapuolen oikeutta käyttää työtaisteluvapauttaan, olisi räikeää puuttumista työmarkkinaosapuolten välisiin suhteisiin. Hallituksen muutosehdotusten taustalla ovat puhtaasti ideologiset ja maailmankatsomukselliset tekijät eivätkä suomalaisessa työmarkkinatoiminnassa esiintyvät ongelmat. Päin vastoin suomalainen työmarkkinakenttä on kansainvälisestäikin mitattuna varsin rauhallinen ja toimiva.

Työtaistelut ja -uhat Suomen kauppamerenkulussa

Suomalainen kauppamerenkulku ei eroa tältä osin muusta työmarkkinakentästä. Viimeisten kymmenien vuosien aikana Merimies-Unionin sopimusallalla toteutuneet ja lakkoon johtaneet työtaistelut ovat olleet erittäin harvinaisia ja toteutuessaankin lyhytkestoisia. Lisäksi ne ovat liittyneet työehtosopimuksen solmimiseen tai uudistamiseen, eikä niillä ole ollut mitään tekemistä myötätunto- tai tukityötaisteluiden kanssa. Muiden käsitysten ja mielikuvien levittäminen on todellisuuden vääristelyä.

Myötätuntotyötaistelut

Myötätunto- ja/tai tukityötaisteluiden osalta tilanteita, joissa Merimies-Unioni on asettunut tukemaan toisen työmarkkinajärjestön neuvotteluja, on ollut viimeisten kymmenien vuosien aikana erittäin harvinaista. Sellaisia tukitoimia, jotka olisivat johtaneet konkreettisesti Merimies-Unionin sopimusallalla toteutuneisiin myötätuntotyötaisteluihin tai tukilakkoihin, ei juurikaan ole ollut. Niissäkin harvoissa tilanteissa, joissa Merimies-Unioni on asettunut tukemaan toisen ammattijärjestön työtaistelua, on aina ollut selvää, että varsinaista pääriitaa koskevat työtaistelutoimet ovat olleet laillisia. Kyseessä on poikkeuksetta ollut työehtosopimuksen aikaansaamista koskevasta riidasta.

On huomattava, että myötätuntotyötaisteluoikeuden rajoittamisella, on merkitystä yleisesti ottaen sopimusaloilla, joiden painostuskeinot ovat muutoin vähäisiä tai olemattomia työehtosopimuksen aikaansaamiseksi tai sen uudistamiseksi, esitys rajoittaa tosiasiallisesti ammattiliittojen jäsenien perusoikeuksia saavuttaa hyväksyttävän tasoinen työehtosopimusratkaisu alalle.

Kauppamerenkulussa ja Merimies-Unionin sopimusallalla ei ole edellä tai muutoinkaan perusteluine esitetyin perustein mitään hallituksen esitysluonnoksessa tarkoitettua syytä työtaisteluoikeuksien muuttamiseksi ja rajoittamiseksi.

Poliittiset työtaistelut

Poliittisten työtaistelujen järjestäminen ja esiintyminen on ollut Suomessa erittäin harvinaista. Hallituksen esitystä poliittisten työtaistelujen rajoittamisesta ei voida pitää millään tavalla hyväksyttävänä, saati perusteltuna. Kauppamerenkulun piirissä tällaisia ei ole juurikaan tapahtunut.

Esityksestä ilmenevissä perusteluissa perustellaan, että muissa pohjoismaissa olisi poliittisia työtaisteluoikeuksia rajoitettu ajallisesti lailla tai muutoin, ei pidä paikkaansa. Esimerkiksi Ruotsissa poliittisia työtaisteluita ei ole lainsäädännössä ajallisesti rajoitettu, kuten esitys asiasta antaa ymmärtää.

Esitys säättää poliittisiin työtaisteluihin 24 tunnin aikarajan, joka rajoittaa merenkulkijoiden mahdollisuutta osallistua poliittisiin työtaisteluihin lähes täysin. Merenkululle on ominaista, että merenkulkijat työskentelevät 1:1 vuorottelussa, esim. 1 viikko työtä ja 1 viikko vapaata tai pidempiä työjaksoja ja vastaava vapaajakso. Mikäli ammattiliitto päättäisi poliittisesta työtaistelusta toritapahtumana Helsingissä, ei 24 tunnin aikarajan puitteissa ole tosiasiallista mahdollisuutta merenkulkijoiden osallistua mielenilmaisuun. Käytännössä aikarajan tulisi olla kestoltaan paljon pidempi kuin nyt esitetty, jotta alukselta ja takaisin alukselle merenkulkija voisi osallistua mielenilmaukseen laissa säädetyn aikarajan puitteissa ja käyttää kokoontumis- ja yhdistymisoikeuksiaan. Herää kysymys, onko esityksen mukaisella aikarajan säätämällä tarkoitus rajoittaa perusoikeuksien vastaisesti myös merenkulkijoiden kokoontumisoikeutta, joka on turvattu perustuslaissa jokaiselle.

Kansalaisten perusoikeuksien rajoittaminen hallituksen esittämällä tavalla avaa ovet kehitykselle, joka on vierasta suomalaiselle yhteiskunnalle ja erityisesti sille, että Suomea on pidetty perusoikeuksia ja poliittisia vapauksia kunnioittavana demokraattisena yhteiskuntana.

Esityksellä rikotaan myös selkeästi Suomea sitovia kansainvälisiä sopimuksia ja merenkulkijoiden perustuslaillisia oikeuksia.

Hyvitys- ja seuraamusmaksut

Esityksessä esitetään seuraamusmaksua työntekijälle, joka osallistuu ja jatkaa tuomioistuimen laittomaksi katsomaansa työtaistelua. Seuraamusmaksu työntekijälle on esitetty 200 euroa. On selvää, että mikäli seuraamusmaksusta säädetään, pelkästään uhka seuraamusmaksun saamisesta, luo maksut työmarkkinoille työntekijöille pelonilmapiiiriä. Suomessa ammattiliitto on tähänkin asti ollut se instanssi, joka työtaistelun on järjestänyt ja vastannut siitä, että järjestämänsä työtaistelu on ollut laillinen ja mikäli työtaistelu on todettu olevan laiton, on ammattiliitto kantanut siitä riskin myös taloudellisesti.

Suomessa ollaan lailla säätämässä ensimmäistä kertaa taloudellisia vastuista, jotka ulotetaan työntekijöille, on Suomen mittapuulla käsittämätöntä.

Esityksen mukaisesti hyvitysmaksu työntekijälle ei edellytä tuomioistuimen lainvoimaista tuomiota. Hyvitys laittomasta työtaistelun jatkamisesta, voi perustua työntekijälle joko työtuomioistuimessa tai yleisessä tuomioistuimessa annettuun tuomioon. Työnantajat, jotka ovat järjestäytyneet työnantajayhdistykseen ja ovat siten sidottuja normaalisitovuuden kautta valtakunnalliseen työehtosopimukseen, työnseisauksen lainvastaisuuden osalta voidaan asia ratkoa työtuomioistuimessa, mutta mikäli työnantaja ei ole järjestäytynyt, mutta on sidottu yleissitovuuden kautta työehtosopimukseen, olisi työtaistelun laittomuus ratkaistava yleisessä tuomioistuimessa.

Perustuvaa laatua oleva ongelma muodostuu siitä, että yleisessä tuomioistuimessa riidan ratkaiseminen kestää todella pitkään ja päätöksistä voidaan valittaa ylempiin oikeusasteisiin. Tilanne voi muodostua sen kaltaiseksi, että käräjäoikeus tuomitsee työtaistelun olleen laitton ja hyvitys tulee tuomion perusteella työntekijän maksettavaksi työnantajalle.

Kun työntekijäyhdistys valittaa alemman tuomioistuimen päätöksestä ylempään oikeusasteeseen ja työtaistelu todettaisiinkin lopulta laimukaiseksi.

Pahimmassa tapauksessa asian käsittelemiseen on kulunut aikaa vuosia ja jopa hyvityksen maksanut työntekijä olisi irtisanoutunut työstään siirtyen esimerkiksi toisen työnantajan palvelukseen. Työnantaja voi myös olla jo lopettanut toimintansa tai tullut maksukyvyttömäksi. Miten perusteettoman hyvitysmaksun maksanut työntekijä saa hyvikkeen takaisin itselleen?

Lisäksi yllä kuvatun kaltaisesta tilanteesta aiheutunut vahinko, ei rajoitu pelkästään hyvitysmaksun takaisin perimiseen. Vahinko ulottuu myös perusoikeuden perusteettomaan rajoittamiseen liittyvään ja lainsäätäjän ilman lainvoimaa annetulla hyvitysoikeudella mahdollistamaan vahingonkorvaukseen. Tällä esityksen mukaisella menettelyllä rajoitetaan työntekijän perusoikeutta osallistua työtaisteluun perustuslain vastaisesti.

Esityksessä esitetään myös, että mm. ammattiliittojen työrauharikkomuksissa hyvityssakkojen korottamista vähintään 10 000 euroon. Tuomioistuimien voi määrätä hyvityssakon tätä pienempänä hyvin tiukoin ehdoin vain tapauskohtaisesti ja tarkalla harkinnalla.

Esityksessä ei esitetä korotusta työnantajapuolen maksamiin hyvityssakkoihin, joissa työnantaja on tietien rikkonut työehtosopimuksen määräyksiä. Näin ollen, esitys on hyvin epätasapainoinen seuraamuksien osalta. Palkansaajapuolelle on esitetty hyvin tiukat seuraamukset rikkomuksista, mutta ei työnantajapuolelle.

Seuraamukset tulee asettaa molemmille osapuolille, mikäli asiasta on ylipäättään tarpeen säätää lailla.

Katsomme, että seuraamusmaksujen muuttaminen tukahduttaa perustuslain suojaamaa laillista ammattiyhdistystoimintaa kielletyllä tavalla. Lain valmistelussa on pyritty häivyttämään se tosiasia, että muutos merkitsee sallittujen työtaisteluiden eli laillisen ammattiyhdistystoiminnan tukahduttamista. Kun palkansaajapuolen eri toimijat ja työntekijät ja yhdistyksen rahavarat rajalliset, suurten hyvityssakkouhkien alla nekin työtaistelut jäävät helposti tekemättä, jotka toteutuessaan olisivat olleet täysin laillisia.

Tämä on Kansainvälisen työjärjestön ILO:n yhdistymisvapauskomitean kannan vastaista. ILO:n yhdistymisvapauskomitea on lausunut jo aiemmin, että lainsäädännöllä ei saa asettaa tällaista pelotevaikutusta.

Lopuksi

Yllä esitetyin perustein Suomen Merimies-Unioni SMU ry vastustaa jyrkästi hallituksen esitysluonnokseen sisältyviä lainsäädäntömuutosesityksiä.

Helsingissä 21. päivänä maaliskuuta 2024

Suomen Merimies-Unioni SMU ry

Kenneth Bondas
puheenjohtaja

Joachim Alatalo
liittosihteeri